

A Színes Iskoláról Virágh Szabolcs interjúja

január 5, 2023

„A tanulás felelőssége a diáké”

Elekes Mihály pszichológussal, a tatai Színes Iskola – Személyközpontú Óvoda, Általános Iskola és Gimnázium szakmai vezetőjével **Virágh Szabolcs** készített interjút (Élet és Irodalom 2010 október 1.)

– El akarom mondani ezt a tizenkét évet; azt hogy mennyit adtunk bele, mit vállaltunk föl és miért. Családokat, szülőhelyet otthagyni, lakóhelyet cserélni. Kiiratkozni mindenféle hivatalos rendből, kivívni sok dolog következtében (félelem, féltékenység) az ellenségességet, azt, hogy nem vagyunk senkik, néha még ellenfelek sem – írja Elekes 2004-ben, „A szabadság tanulása” című cikkében. A tatai Színes Iskola azóta nagykorú lett, és most már óvodától az érettségiig fogad gyerekeket, akiket a Carl Rogers amerikai pszichológus nevéhez fűződő személyközpontú szemlélet jegyében igyekszik támogatni önmegvalósításukban.

– Honnan jött az ötlet az iskola megalapítására?

– Lassan negyven éve vagyok tanár, bejártam a szakmunkásképzéstől a felsőoktatásig az egész oktatási rendszert, és a rendszerváltáskor eluralkodó hurrá-hangulatban kitaláltuk pár barátommal, hogy csináljunk egy olyan iskolát, ahol a gyerekek jól érzik magukat. Gádor Anna 1990-ben alapította a pesti Rogers Iskolát hasonló elvek szerint, mi pedig próbálkoztunk több városban, míg végül Tatán kötöttünk ki. Az adminisztratív háttér megteremtése nem volt könnyű,

ebben egy akkori, országgyűlési képviselő barátom segített. Minden évben csak egy osztályt indítottunk, és amikor eljött az ideje, akkor egy évet kihagytunk, mert nem voltunk felkészülve a gimnáziumi képzésre, de idén már az ötödik osztályunk érettségizett, és a létszámunk is közelít a kétszázhoz. A működésünkre azt is mondhatnám, hogy rutinszerűvé vált, de az iskola emberi része persze soha nem megy csak magától, az mindig új kihívásokat jelent.

– **Nem okoz szerepzavart, hogy fia, ifj. Elekes Mihály az igazgató, míg ön pszichológusként és szakmai vezetőként dolgozik az intézményben?**

– Nem, sőt: a párom is itt tanít, a lányom szintén, ő testneveléstanár, a legkisebb fiam pedig ide jár általános iskolába. Ez egy közkeletű tévedés, hogy a szülő ne tanítsa a gyereket; ebben a családias, meleg légkörben sokkal könnyebben elsimíthatók a konfliktusok. Rogers mondta, hogy munkásságának egyik legnagyobb értéke az, hogy felnőtt korukban is tud beszélgetni a gyerekeivel. Nekem még az is megadatott, hogy együtt dolgozhatok velük, ami nagyon nagy kincs az életemben.

– **2010-ből visszatekintve mennyire látja folyamatosnak az iskola történetét?**

– Az elején nem terveztünk előre semmit; évről évre, osztályról osztályra éltünk, majd a hetedik évben jött egy nagy válság, aminek során a tanulóink felét elvesztettük. Az történt, hogy a tehetősebb, jó érdekérvényesítő képességgel rendelkező szülők, akik az induláskor a magot alkották, elitiskolát szerettek volna csinálni a Színesből, ami azzal járt volna együtt, hogy megszabadulunk a nehezebb sorsú, az ő szavaikkal élve „fogyatékos” gyerekektől és a számukra problémás tanároktól. Cserébe mindezért anyagi támogatást is ígértek. Azt láttuk ebben a lépésben, hogy a gyerekeik kicsúsztak a kezük közül, azaz kezdtek eltávolodni a szülői értékrendtől, elkezdték tanulni a szabadságot. Ezt a szülők egyre nehezebben viselték. Elképzelhető, mit érez valaki,

akinek a gyermeke azt mondja: „te soha nem leszel olyan, mint a tanító néni.” Én viszont azért indítottam útjára ezt az iskolát, hogy legyen egy hely azoknak, akik kétségbeejtő helyzetben vannak, így nem mehettem bele az „ajánlatba.” Persze a döntés sok fájdalommal járt; volt, akinek az egészsége is megsínylette, és anyagilag is a csőd szélére kerültünk, mivel a bevételünk fele egyik pillanatról a másikra kiesett.

– **Ha a tehetős réteg elment, akkor az itt maradt hátrányos helyzetűek hogyan tudták és tudják kifizetni a tandíjat?**

– Van egy szociális támogatási rendszerünk, ami azt jelenti, hogy a befizetett tandíj egy részét visszaosztjuk a rászoruló diákoknak, de aki így sem tud fizetni, az nem tud fizetni és kész. Azért még senkit sem küldtünk el, mert nem tudta kifizetni a tandíjat. A válság miatt ez most aktuálisabb, de az évi 185 ezer forint – ami a gimnázium díja (2010-ben – V. Sz.)– talán nem egy kirívóan magas összeg, még akkor sem, ha jövőre ezt emelnünk kell tízezer forinttal. Egyébként most értük el befogadóképességünk határát, de nem is akarnánk nagyon bővíteni, mert amikor egy induló gimnáziumi osztályba az itteni továbbtanulók mellé bekerült tíz-tizenkét kívülről jövő gyerek, az nagyon sok konfliktust okozott. Most már szűrni is tudunk, ami azt jelenti, hogy a bukással jövőket hagyjuk érni, hadd javítsák ki a jegyeiket, és utána vesszük csak át őket. Persze volt olyan is, hogy egy srác, aki nyolcadikban nyolc tárgyból bukott egy falusi általános iskolában, nálunk szárnyakat kapott, verseskötetetekkel a hónap alatt járkált, és saját maga kereste meg a pénzt a taníttatására. Az is érdekes, hogy mostanában újra beindult egy olyan folyamat, hogy több szülő a kevesebb gonddal küzdő rétegből már meggyőződésből hozza ide a gyerekeit, ami egyszerre öröm és egyszerre hordozza magában a veszélyt, hogy megismétlődik a pár évvel ezelőtti kivonulás

– **Előfordult, hogy önöknek kellett megválni valamelyik**

diáktól?

– Igen, épp a múlt héten küldött el az iskolatanácsunk egy gyereket. Az ok az volt, hogy tönkreteszi az órát, és félelemben tart másokat. Tehát akadályozza a tanár munkavégzéshez és a többiek tanuláshoz való jogát. Többször súlyosan megszegte alkotmányunk legfőbb alapelvét, azt, hogy „ne zavarj másokat!” Sokáig ez volt az egyetlen törvény, azóta a gyerekekkel közösen kiegészítettük, de a lényeg ugyanaz. Szóval, ha kialakul egy ilyen visszatérő probléma, akkor általában a mediáció eszközéhez fordulunk, azaz leültetjük az érintetteket semleges mediátorokkal – ők erre kiképzett tanárok vagy akár én magam –, hogy közösen beszéljék meg az ügyet, és csak aztán jönnek a szankciók. Ez utóbbi minden esetben az iskolától való elzárást jelenti: első lépcsőben egy napra, utána háromra, öt-re és így tovább, az út vége pedig az eltanácsolás. Amúgy nagyon megvisel minket egy ilyen eset, napokig szoktam rágódni, hogy biztos mindent megpróbáltunk-e. Pszichológusként persze tudom, hogy vannak – Ranschburg Jenő kifejezésével élve – „hőre keményedő gyerekek”, akik semmiből sem tanulnak, és nincs lelkiismeret-furdalásuk – tőlük sajnos muszáj megválnunk.

– **Nem mond ez ellent a rogersi humanisztikus alapelvnek, miszerint az ember fejlődőképes, mindig a jóra törekszik és végtelen potenciál lakozik benne?**

– Rogers azt mondja, hogy ha az ember szabadon dönthet, akkor a jót választja, de például Nat Raskin (*amerikai pszichológus, Carl Rogers közeli munkatársa – V. Sz.*) szerint, ha valakinek huzamosabb ideje akadályozzák az önmegvalósító tendenciáját, akkor az elfojtódhat, elfelejtődhet. Akinek mindig csak hazudtak, az egy idő után elkezd ennek megfelelően reagálni minden ingerre. Mi is találkozunk gyerekekkel, akikről lesüt a „már annyi felnőtt hazudott nekem, miért pont nektek higgyek” hozzáállás.

– **Mi történik ilyenkor a gyerekekkel, akit**

eltanácsolnak?

– Mivel alapítványi iskola vagyunk, szabadon köthetünk egy megállapodást a szülőkkel, hogy mindketten felmondhatjuk a szerződést bizonyos esetekben, így utána már nem kötelezhetjük egymást semmire, még akkor se, ha ez a papír inkább számít közös szándéknyilatkozatnak, mint jogi dokumentumnak. Ennek a szabadságnak persze a másik oldala az, hogy mi nem kapunk önkormányzati kiegészítést a gyerekek után, még akkor sem, ha azzal, hogy az önkormányzati intézményekből kiesett gyerekeket átvesszük, valójában mentesítjük az iskolákat azoktól, akikkel nem bírnak, tehát átvállaljuk ezt az alapvetően állami-önkormányzati feladatot. Ráadásul megspórolunk a költségvetésnek évi több millió forintot, mivel nem kell a fenti kiegészítést odaadnia az iskoláknak a gyerekek után. Az egyébként előfordult, hogy a tanulásban akadályozott gyerekek iskoláztatásáért kaptunk valami jelképes összeget, de most már az sincs.

– **Ebből mintha az következne, hogy az itteni tanárok felkészültebbek, vagy legalábbis türelmesebbek, strapabíróbbak, mint az állami oktatásban dolgozók. Igaz ez ön szerint?**

– Ez így persze nem igaz, vagy legalábbis leegyszerűsítő. A tantestület magja stabil, tízen vagyunk itt legalább 14-15 éve, összesen két alapító ment el, tehát ez egy nagyon összetartó közösség. Minden héten kétórás megbeszélést tartunk a hét eseményeiről, ami baráti hangulatú, de egyben szakmailag is tartalmas. Kéthavonta tartunk encounter-csoportokat (*Rogers által kifejlesztett, a spontán, találkozásra építő terápiás módszer – V. Sz.*), ami az önfeltárásról, csoportközi viszonyokról szól, az év végén pedig mindig tartunk egy egyhetes összejevetelt a Balatonnál. A Színes világhoz – többek között emiatt a „magszerűség” miatt – nagyon nehéz alkalmazkodnia a tanároknak, nem véletlen, hogy egy időben óriási volt a fluktuáció. Előfordult, hogy három hónap alatt három osztálytanító – nem

szeretjük annyira az osztályfőnök szót – hagyta ott az osztályát. Az igazság az, hogy szűrni sem nagyon tudunk, legfeljebb egy beszélgetéssel, ezért inkább belső továbbképzésekkel oldjuk meg a tanárhiányt, vagy a szülők közül verbuválunk új tanerőt. Ezt a fajta munkát ugyanis csak akkor lehet csinálni, ha a tanár maga is hisz az alapelvekben, tehát meg van győződve arról, hogy a hatalom nem túlságosan nagy erény, és mellette persze nagyon türelmes, bírja a nyüzsgést, – mert hát a gyerekek tízen tízfelé mennek, – sőt integrálni tudja ezt a tanításba. A lényeg azonban az, hogy a gyerekek jelentős személynek érzékeljék a tanárt, akire azért kell odafigyelni, mert érdekes, és nem azért, mert ha nem figyelsz, akkor megbüntet. Nálunk nincs intő, sőt ellenőrző füzet sincs, és a dolgozattal fenyegetőzést sem használjuk, annál is inkább, mert alsó tagozatban egyáltalán nem írnak beszámolót a gyerekek. Helyette van sok relaxáció, meditáció, festés és játék, így a gyerekek ellazultak, valamint intenzíven fejlődik az önkifejezési és koncentrációs készségük is. Az aronsoni értelemben vett (*Elliot Aronson amerikai pszichológus, az ún. „mozaik-módszer” megalkotója – .)* kooperatív módszerrel tanítunk már az első évtől kezdve, nincsenek padosok, és természetesen igyekszünk minimalizálni a kiközösítéseket is. Ha közös szemléleti alap van is, központi előírás nincs, tehát a részletek mindig az egyes tanáron múlnak. Az egyik osztályban például úgy tanultak meg olvasni a gyerekek, hogy nem is láttak tankönyvet. Volt egy olyan gyerekünk is, aki az istennek sem akart megtanulni szorozni, csak összeadogatta a számokat. Mondtam az aggódó tanároknak, hogy hagyják őt békén, ha neki így könnyebb, akkor hadd csinálja így, még az is lehet, hogy egy új szorzási metódust talál ki éppen, vagy ha nem, majd megtanulja később azt, amit mi használunk. Felsőben és gimnáziumban egyébként már gyakrabban van felmérés, elsősorban a négyhetes epochák, azaz nagyobb témakörök zárásakor.

– **Az osztályozás a hagyományos módon zajlik?**

– Az osztályozás valójában csak az átszámíthatóság miatt kell, alapvetően százalékokban számolunk. 50%-tól jár a kettes – matematikából ez 40% –, és minden beszámolónak legalább elégségesnek kell lenni, mint az egyetemen. Az is a felsősoktatásra emlékeztet, hogy a félév végén mindenki könyvvel a hóna alatt rohangál, év közben meg pingpongoznak, játszanak kint az udvaron. Az epochális rendszer egyébként azért is jó, mert nem köt a 45 perces időkorlát, a blokkosítás pedig rugalmassá teszi az órákat. Mindez a hagyományostól eltérő órarendet eredményez, amitől a tanárok eleinte ódzkodtak, de mára megszokták, és a gyerekek is szeretik, mert jobban és sokoldalúbban tudnak elmélyedni egy-egy anyagrészben. A jegyekre visszatérve: nekem csak az a fontos, hogy milyen kapcsolatban vagyok a gyerekekkel, az nem annyira, hogy ki hogy tanul. Ugyanis a legfontosabb alaptételünk az, hogy a tanulás felelőssége a diáké. A tanár a saját felkészültségéért és emberségéért felelős. Amúgy sem lehet rákényszeríteni a gyerekeket a tanulásra, és azt is számtalanszor kimutatták, hogy az iskolai osztályzat nem korrelál a későbbi érvényesüléssel. Szeretik idézgetni a középiskolák továbbtanulási arányát is; nálunk az tanul tovább, aki akar, ehhez ugyanis minden lehetőséget megkap, de nem hiszem, hogy az egyetlen út mindenkinek az amúgy is használhatatlan diplomák százait kibocsátó felsőoktatás lenne. Volt egy diákunk, aki a szülei nyomására jelentkezett a Modern Üzleti Tudományok Főiskolájára, fel is vették, de sehogyan sem fűlött hozzá a foga. Tűzoltó akart lenni, keményen elkezdett edzeni a felvételire, míg harmadszorra sikerült is neki, most pedig boldog tűzoltó.

– **Adódik a kérdés, hogy számon tartják-e a hiányzásokat?**

– Nem, illetve rögzíteni kell, de nem kérünk orvosi igazolást. Ha azt mondja egy diák, hogy ma nincs kedve iskolába jönni, bízunk abban, hogy nyomós oka van rá. Megkérdezzük, miért, és azt mondjuk, hogy rendben. Nem

feltételezünk semmit, mert a „lógásnak” nincs értelme. Fontos, hogy bízunk benne. Aki viszont nem akar esetenként órára járni, annak szerződést kell kötni arról, hogy hogyan pótolja a tananyagot, pontosabban mit vállal az adott témakörből. Szerződést egyébként hiányzástól függetlenül is kötünk a gyerekekkel; van, akivel havit, van, akivel hetit, de olyan is előfordul, akivel napit, mert még nem képes megfelelően strukturálni az időt. A hiányzás egyébként egyáltalán nem probléma, a tatai gyerekorvosoktól például azt halljuk vissza, hogy a gyerekek azt kérik, ne írja ki őket, mert iskolába akarnak menni. Sokan jobban szeretnek iskolában lenni, mint egyedül, otthon, vagy bárhol máshol.

– **Nem gondoltak arra, hogy bentlakásossá alakítsák át az iskolát?**

– Többször felmerült a gondolat, és óriási is lenne rá a kereslet, de egyelőre nem tudjuk véghezvinni, hiszen még egy rendes tornaterem megépítésére sincs pénzünk, ami nekem, aki testnevelő is vagyok, nagyon fáj.

– **Ha jól értem, jelenleg nem tanít sem testnevelést, sem más tantárgyat. Hogyan jellemezné akkor az iskolában betöltött szakmai vezetői, illetve pszichológusi szerepét?**

– Leginkább az iskola hangulatáért vagyok felelős, rengeteget beszélgetek mindenkivel és van egy szobám, ahol rendszeresebb, mélyebb munka zajlik, elsősorban gyerekekkel. Minden hónapban tartok úgynevezett „szülők iskoláját”, ahol az iskolához és a neveléshez kapcsolódó kérdéseket járjuk körül, lehetőleg sok szempontból. A szülők is gyakran megtalálják – személyes problémáikkal is. Gyakran vezetek mediációs üléseket, amelyek egyébként döbbenetesen hatékonyak. Az az egyszerű tény már eleve gyógyítóan hat, hogy a gyerekek elmondhatják, mi a bajuk, amit a tanár esetleg nem is érzékelt, és ideális esetben még megoldást is találunk a problémára. Mindezekon kívül pedig én felelek az új diákok és tanárok felvételéért is. Van egy rítusunk, amely során a

jelentkező gyerekeknek ki kell mondania, hogy „igen, ide akarok járni,” hiszen csak erre tudunk később hivatkozni, mint az ő saját felelős döntésére. Valójában tényleg nincs semmi más célunk, mint a szabadságra és a felelősségre nevelés; annak tudatosítása, hogy a gyerek igényei legalább olyan fontosak, mint a szülőkéi, hogy nem lehet döntést hozni a gyerekek nélkül, és hogy a közösségben nem ér többet a szavam, mint egy diáké. Persze sok helyzetben más súllyal esik a latba az én véleményem hatvan év tapasztalatával a hátam mögött, de a lényeg, hogy ha feljön hozzám egy gyerek beszélgetni vagy panaszkodni, akár a saját fiamra, érezze, hogy én mellette vagyok.

Kapcsolódó oldalak:

- Jerry Mintz: Szabadság és demokrácia az oktatásban / Előszó (Fóti Péter)